

SCENARIUSZ LEKCJI

Prawa obywatelskie i prawa ucznia - teoria i praktyka

Czas trwania: ok. 45 minut

Grupa docelowa: klasy 7-8 szkoły podstawowej / szkoła ponadpodstawowa

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie / godzina wychowawcza

CELE LEKCJI

Cele ogólne:

- Rozwijanie świadomości prawnej uczniów.
- Kształtowanie postaw obywatelskich, odpowiedzialności i samodzielności.
- Uświadomienie uczniom znaczenia praw i wolności w codziennym życiu, w tym w środowisku szkolnym.

Cele szczegółowe - uczeń:

- zna najważniejsze prawa obywatelskie i uczniowskie,
- rozumie różnice między prawami obywatela a prawami ucznia,
- potrafi rozpoznać naruszenie praw ucznia i wskazać sposoby reagowania,
- wie, do kogo może się zwrócić w sytuacji łamania praw,
- rozumie znaczenie aktywności obywatelskiej i samorządności w życiu szkoły.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- Wyciągi z Konstytucji RP (rozdz. II - „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”).
- Fragmenty Ustawy Prawo oświatowe.
- Statut szkoły.
- Karty z opisami sytuacji problemowych.
- Tablica, kartki, markery.
- Skrzynka refleksji „Moje prawo - mój głos”.

PRZEBIEG LEKCJI

1. WPROWADZENIE (5 minut)

Nauczyciel rozpoczyna rozmowę:

„Każdy z nas ma prawa, zarówno jako obywatel, jak i jako uczeń. Czy myślicie, że te prawa różnią się od siebie? Czy w szkole obowiązuje was Konstytucja?”

Uczniowie dzielą się pierwszymi skojarzeniami. Nauczyciel zapisuje na tablicy dwa hasła: **Prawa obywatelskie** i **Prawa ucznia**, a następnie zapowiada, że uczniowie nauczą się rozpoznawać, jak obie grupy praw działają w praktyce i jak można z nich korzystać.

2. PRAWA OBYWATELSKIE I PRAWA UCZNIĄ (12 minut)

Prawa obywatelskie to podstawowe uprawnienia przysługujące każdemu człowiekowi i obywatelowi Rzeczypospolitej Polskiej. Są one zapisane w **Konstytucji RP**, a ich celem jest ochrona wolności, godności, bezpieczeństwa i równości. Do najważniejszych należą:

- **Prawo do nauki (art. 70)** - państwo gwarantuje każdemu dziecku bezpłatną edukację.
- **Wolność słowa (art. 54)** - prawo do wyrażania opinii i poglądów.
- **Prawo do prywatności (art. 47)** - nikt nie może naruszać cudzej prywatności bez uzasadnionej przyczyny.
- **Prawo do równego traktowania (art. 32)** - zakaz dyskryminacji ze względu na płeć, wygląd, pochodzenie, przekonania czy niepełnosprawność.
- **Prawo do bezpieczeństwa (art. 38)** - ochrona życia i zdrowia człowieka.

Nauczyciel omawia, jak te prawa przejawiają się w szkole, np. wolność słowa oznacza możliwość wyrażania opinii o sprawach szkolnych, ale w sposób kulturalny i z poszanowaniem innych. Prawo do równego traktowania zobowiązuje nauczycieli i dyrekcję do jednakowego oceniania wszystkich uczniów według tych samych kryteriów.

Następnie nauczyciel wymienia **prawa ucznia** wynikające z przepisów oświatowych:

- prawo do jawnej i uzasadnionej oceny,
- prawo do odpoczynku, przerw, ferii,
- prawo do bezpieczeństwa w czasie zajęć,
- prawo do poszanowania godności osobistej,
- prawo do samorządności,
- prawo do pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Podkreśla, że te prawa tworzą system ochrony ucznia, a szkoła ma obowiązek je respektować i chronić.

3. JAK DZIAŁAJĄ PRAWA W PRAKTYCE (10-12 minut)

Nauczyciel w następującej kolejności omawia **funkcjonowanie i ochronę praw** w praktyce szkolnej i obywatelskiej:

a) Skąd się biorą prawa ucznia?

Prawa ucznia mają swoje źródło w kilku aktach prawnych:

- **Konstytucji RP**, która gwarantuje równość i prawo do nauki,
- **Konwencji o prawach dziecka (ONZ, 1989)**, która chroni dziecko przed przemocą, wykluczeniem i niesprawiedliwością,
- **Ustawie Prawo oświatowe**, która reguluje m.in. obowiązki szkoły wobec ucznia,
- **Statucie szkoły**, który jest wewnętrznym dokumentem określającym konkretne prawa i obowiązki.

To oznacza, że uczeń nie jest „podporządkowany” szkole w sposób absolutny. Szkoła ma obowiązek działać zgodnie z prawem, a każdy uczeń ma prawo domagać się jego przestrzegania.

b) Mechanizmy ochrony praw

W przypadku naruszenia praw uczeń może:

- zwrócić się do wychowawcy, pedagoga, psychologa,
- zgłosić sprawę samorządowi uczniowskiemu,
- poinformować dyrekcję lub kuratorium,
- w poważnych przypadkach - poprosić o pomoc **Rzecznika Praw Dziecka** lub **Rzecznika Praw Obywatelskich**.

Każdy z tych organów ma obowiązek rozpatrzyć zgłoszenie, a szkoła nie może karać ucznia za to, że upomina się o swoje prawa.

c) Typowe naruszenia praw w szkołach

Nauczyciel omawia przykłady z życia:

- wystawienie oceny bez uzasadnienia,
- publiczne komentowanie wyników ucznia,
- przeszukanie rzeczy osobistych bez uzasadnienia,
- brak reakcji na przemoc rówieśniczą,
- odmowa udziału w wydarzeniu szkolnym z powodów pozamerytorycznych.

Nauczyciel wskazuje, że każdy przypadek może naruszać inne prawo, np. prawo do prywatności, równego traktowania, godności lub bezpieczeństwa. Nauczyciel zachęca do refleksji i zadaje uczniom pytanie „Jak moglibyście zareagować, gdyby coś takiego przydarzyło się wam lub komuś z klasy?”

d) Wartości stojące za prawami ucznia

Znajomość prawa to nie tylko formalność. W centrum stoi człowiek i jego **godność**.

Szkoła fair play to miejsce, w którym przestrzega się zasad:

- **sprawiedliwości** - każdy traktowany jest równo,
- **bezpieczeństwa** - każdy czuje się chroniony,
- **dialogu** - każdy ma prawo mówić i być wysłuchany,
- **współodpowiedzialności** - każdy ma wpływ na klimat szkoły.

e) Odpowiedzialność ucznia

Prawa idą w parze z obowiązkami. Korzystanie z praw wymaga poszanowania innych osób i zasad wspólnoty. Wolność słowa nie oznacza przyzwolenia na obrażanie. Prawo do równości wymaga szacunku wobec każdego ucznia. Odpowiedzialne korzystanie z praw obywatelskich i uczniowskich to umiejętność dialogu, empatii i współpracy.

4. OCHRONA PRAW UCZNIA W PRAKTYCE (10 minut)

Gdzie szukać pomocy - instytucje i osoby wspierające ucznia

Nauczyciel wprowadza uczniów w temat, mówiąc „Każdy ma prawo do obrony swoich praw. Ale kogo można poprosić o pomoc, gdy czujecie, że w szkole dzieje się coś niesprawiedliwego?”

Następnie omawia kolejno dostępne drogi wsparcia:

- **Wychowawca klasy** - pierwszy kontakt, gdy pojawia się problem dotyczący oceniania, konfliktów czy organizacji życia klasy.
- **Pedagog i psycholog szkolny** - osoby, które pomagają, gdy problem ma charakter emocjonalny, osobisty lub dotyczy relacji z rówieśnikami.
- **Dyrektor szkoły** - ma obowiązek reagować, gdy naruszane są prawa ucznia wynikające ze statutu szkoły.
- **Samorząd uczniowski** - może zgłaszać postulaty, inicjować rozmowy z dyrekcją, a także reprezentować uczniów w ważnych sprawach.
- **Rzecznik Praw Ucznia (jeśli istnieje w szkole)** - pomaga mediować w sporach między uczniami a nauczycielami.
- **Kuratorium Oświaty** - przyjmuje skargi dotyczące naruszeń prawa w szkołach, w tym naruszeń praw ucznia.
- **Rzecznik Praw Dziecka** - chroni prawa dzieci i młodzieży na terenie całej Polski.
- **Rzecznik Praw Obywatelskich** - interweniuje w sytuacjach poważnego naruszenia praw człowieka i obywatela.

Nauczyciel podkreśla: „Żaden uczeń nie powinien bać się zgłosić problemu. Skorzystanie z pomocy nie jest donoszeniem. To korzystanie ze swoich praw.”

5. ANALIZA PRZYPADKÓW (10 minut)

Uczniowie w grupach analizują opisy sytuacji:

- Nauczyciel zakazuje uczniom dyskusji na forum klasy.
- Dyrekcja usuwa artykuł z gazetki szkolnej z powodu krytyki szkoły.
- Uczennicy nie dopuszczono do konkursu z powodu jej wyglądu.
- Wychowawca ignoruje zgłoszenie o przemoc słownej.

Zadanie - uczniowie mają wskazać, które prawo zostało naruszone, i zaproponować działanie zgodne z prawem.

6. MINI-DEBATA (7 minut)

Teza: „Uczniowie mają realny wpływ na przestrzeganie swoich praw w szkole.”

Dwie grupy argumentują „za” i „przeciw”, a nauczyciel podsumowuje, że świadomość praw i aktywność są kluczowe dla zmiany rzeczywistości szkolnej.

7. ZAKOŃCZENIE (3-5 minut)

Refleksja - uczniowie zapisują na karteczce, które prawo uważają za najważniejsze i dlaczego. Nauczyciel tworzy klasową mapę praw ucznia.

Podsumowanie: „Znajomość prawa to podstawa wolności. Kiedy rozumiecie swoje prawa, potraficie chronić siebie i innych - w szkole, w domu, w społeczeństwie.”

KARTA PRACY

Prawa obywatelskie i prawa ucznia - teoria i praktyka

Imię i nazwisko: _____

Data: _____

Klasa: _____

ZADANIE 1. Prawa obywatelskie i prawa ucznia - porównanie

Uzupełnij, wpisując przykłady z lekcji.

Prawa obywatelskie wynikające z Konstytucji RP

Prawa ucznia wynikające z prawa oświatowego i statutu szkoły

Zastanów się - Jakie prawo obywatelskie ma odzwierciedlenie w prawach ucznia?

ZADANIE 2. Czy prawo zostało naruszone?

Przeczytaj poniższe sytuacje i zaznacz, czy prawo ucznia zostało naruszone.

Jeśli tak - napisz, **jakie prawo** i **co można zrobić**.

Sytuacja	Czy prawo zostało naruszone?	Jakie prawo?	Co można zrobić?
Nauczyciel nie pozwala uczniowi wyjaśnić swojej oceny.			
Dyrektor nie pozwala wydać gazetki uczniowskiej, bo zawiera krytykę szkoły.			
Uczennica jest wyśmiewana przez kolegów, a nauczyciel ignoruje sytuację.			
Klasa nie może zgłaszać pomysłów do samorządu.			

